

Piše: Branko Milanović

Socijalna država u eri globalizacije

Konstatacija da socijalna država trpi veliki pritisak usled efekata globalizacije i migracija, danas je trivijalno. Prirodu tog pritiska bolje ćemo razumeti ako se vratimo izvorima i poreklu socijalne države.

Kao što su nas Avner Ofer i Danijel Soderberg nedavno podsetili u knjizi *Nobelov faktor* (2016), socijalna demokratija i socijalna država proistekli su iz shvatanja da svako od nas prolazi kroz periode života kada nismo sposobni da doprinosimo i zarađujemo, a prinuđeni smo da trošimo da bismo živeli. To važi za decu (otuda dečji dodatak), bolesne (otuda zdravstveno osiguranje i pravo na bolovanje), povređene na radu (otuda osiguranje od nezgoda na poslu), mlade roditelje (porodijsko odsustvo), ljude bez posla (osiguranje za slučaj nezaposlenosti) i stare (penzije). Socijalna država je izgrađena da bi obezbedila takve beneficije i pružila ih u obliku osiguranja za slučaj nekih vanrednih i nekih sasvim uobičajenih situacija. Socijalna država podrazumeva slična pravila ponašanja i potrebe koje su svima zajedničke, to jest, kulturnu i često etničku homogenost. Nije slučajnost to što je prototip socijalne države, koji je nastao tridesetih godina u homogenoj Švedskoj, uključivao priličan broj elemenata nacionalnog socijalizma (frazu ovde ne koristim u pejorativnom smislu).

(Dobra) socijalna država ne priznaje „druge“

Osim što je uslovljena zajedničkim iskustvom i široko prihvaćenim oblicima ponašanja, socijalna država podrazumeva obavezno i masovno učešće u njenim programima osiguranja da bi oni bili održivi. Socijalno osiguranje ne možemo ograničiti samo na deo radne snage, jer se tako otvara pitanje selekcije, kao što pokazuju beskrajni sukobi oko zdravstvenog osiguranja u Sjedinjenim Američkim Državama. Ako je izlazak iz sistema osiguranja moguć, svako ko veruje da mu osiguranje neće biti potrebno (na primer, bogati, radnici sa malim izgledima za gubitak posla, ljudi dobrog zdravlja) to će i učiniti, jer niko ne želi da plaća usluge koje će neko drugi koristiti. Sistem koji bi se oslanjao samo na takve *druge* bi bio neodrživ zbog visokih premija. Zato je funkcionisanje socijalne države moguće jedino ako sistem obuhvata sve ili gotovo sve pripadnike radne snage ili sve građane.

Preuslovi opstanka socijalne države ugroženi su globalizacijom. Trgovinska globalizacija je u većini zapadnih

zemalja dovela do relativnog pada prihoda srednje klase. To je donelo dohodovnu polarizaciju: sve je više ljudi koji gravitiraju ekstremnim polovima dohodovne distribucije, a sve manje onih blizu sredine. Sa dohodovnom polarizacijom bogati počinju da shvataju da im je isplativije da izgrade sopstvene privatne sisteme, jer učešće u masovnim sistemima sa znatno siromašnijim ljudima koji su izloženi drugačijim vrstama rizika (veća verovatnoća nezaposlenosti ili određenih oboljenja) dovodi do značajnih transfera u korist siromašnih, a na štetu bogatih. Privatni sistemi zaštite obezbeđuju kvalitetnije usluge za bogate (po jedinici troška) jer omogućuju uštede na onim rizicima sa kojima se bogati ne suočavaju. Ako veoma mali broj bogatih puši ili pati od prekomerne težine, oni ne maju interesa da plaćaju za zdravstvenu zaštitu pušača i gojaznih. Tako nastaje podeljeno društvo, što se očituje u rastućem značaju privatnog zdravstvenog osiguranja, privatnog obrazovanja i privatnih penzionih fondova. Kada su privatni sistemi jednom uspostavljeni, bogati više nemaju razloga da plaćaju visoke poreze jer nemaju koristi od stvari na koje se poreski prihodi troše. To dovodi do erozije poreske osnovice. Otuda sledi zaključak da će izrazito nejednako ili visoko polarizovano društvo imati velikih teškoća u održavanju institucija socijalne države.

SOCIJALNO OSIGURANJE NE MOŽEMO OGRANIČITI SAMO NA DEO RADNE SNAGE, JER SE TAKO OTVARA PITANJE SELEKCIJE, KAO ŠTO POKAZUJU BESKRAJNI SUKOBI OKO ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA U SAD. AKO JE IZLAZAK IZ SISTEMA OSIGURANJA MOGUĆ, SVAKO KO VERUJE DA MU OSIGURANJE NEĆE BITI POTREBNO (NPR, BOGATI, RADNICI SA MALIM IZGLEDIMA ZA GUBITAK POSLA, LJUDI DOBROG ZDRAVLJA) TO ĆE I UČINITI, JER NIKO NE ŽELI DA PLAĆA USLUGE KOJE ĆE NEKO „DRUGI“ KORISTITI. SISTEM KOJI BI SE OSLANJAO SAMO NA TAKVE „DRUGE“ BIO BI NEODRŽIV ZBOG VISOKIH PREMIJA. ZATO JE FUNKCIONISANJE SOCIJALNE DRŽAVE MOGUĆE JEDINO AKO SISTEM OBUHVATA SVE ILI GOTOVO SVE PRIPADNIKE RADNE SNAGE ILI SVE GRAĐANE

Danas smo svi kapitalisti. Prvi put u istoriji čitavom planetom dominira samo jedan ekonomski sistem. U svojoj novoj knjizi - „Kapitalizam, sam“, koju je nedavno objavila Akademska knjiga u prevodu Đorđa Tomića, jedan od vodećih savremenih srpskih ekonomista - Branko Milanović (1953), koji od 1990. radi u istraživačkom departmanu Svetske banke u Vašingtonu, objašnjava uzroke ove istorijske promene u periodu posle feudalizma, i potom komunizma. Ispitujući različite oblike kapitalizma, on postavlja pitanje: Kakvi su izgledi za izgradnju jednog pravičnijeg sveta ako je kapitalizam jedini

sistem koji nam stoji na raspolaganju? Njegovi zaključci su otrežnjujući, ali ne fatalistički. Kapitalizam mnogo šta čini pogrešno, ali donosi i mnogo dobrih stvari - i izgleda da neće uskoro nestati. Naš zadatak je da ga učinimo boljim.

Milanović tvrdi da je kapitalizam trijumfovao zato što daje rezultate. Osigurava prosperitet i zadovoljava čovekovu potrebu za autonomijom. Ali za to se plaća cena u moralu, jer primorava da se materijalni uspeh prihvati kao najviši životni cilj. Liberalni kapitalizam na zapadu opterećen je problemima nejednakosti i kapitalističke neodmerenosti. Taj model je

sada prinuđen da se takmiči sa političkim kapitalizmom kakav postoji u Kini, za koji mnogi tvrde da je efikasniji, ali je u isto vreme podložniji korupciji i socijalnim nemirima. Za ekonomske

probleme globalnog juga Milanović nudi kreativno i donekle kontroverzno rešenje u obliku masovne migracije. Gledajući u budućnost, Milanović odbacuje proroke koji tvrde da postoji samo jedan neizbežan ishod, bilo da je to globalno blagostanje ili masovna nezaposlenost usled automatizacije. Kapitalizam nosi brojne rizike. Ali to je sistem koji služi ljudima. Od toga kakve izbore će čovečanstvo napraviti i koliko dobro će ih razumeti zavisi i kako će ga kapitalizam služiti.

Danas, u dogovoru sa izdavačem, objavljuje jedno poglavlje iz ove knjige. Oprema teksta je redakcijska.

